

Витоки р. Погорілець

Імена, місце роботи та адреси укладачів:

к.б.н. Богдан Проць (Державний природознавчий музей НАН України, Світовий фонд охорони природи (WWF), вул. Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-067-3533813, E-mail: bohdan.prots@gmail.com),

к.г.н. Іван Круглов (Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Дорошенка, 41, м.Львів, Україна, 79000, тел.:+38 032 2754999, E-mail: ikruhlov@gmail.com),

к.б.н. Андрій Бокотей (Державний природознавчий музей НАН України, вул.Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-067-7125741, E-mail: bokotey.a@gmail.com),

к.б.н. Володимир Різун (Державний природознавчий музей НАН України, вул.Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-067-7675023, E-mail: rizunv@ukr.net),

к.б.н. Андрій- Тарас Башта (Інститут екології Карпат НАН України, вул. Козельницька, 4, Львів, Україна, 79026, тел.:+38-067-9475913, E-mail: atbashta@gmail.com),

к.б.н. Олег Орлов (Державний природознавчий музей НАН України, вул.Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-063-2306454, E-mail: orlov_oleg@mail.ru),

к.б.н. Оксана Вовк (Державний природознавчий музей НАН України, вул.Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-067-6732775, e-mail: oksana@museum.lviv.net)

Дата заповнення/оновлення: 14 вересня 2009 р.

Країна: Україна

Назва водно-болотного угіддя (ВБУ) міжнародного значення (рамсарського угіддя):
Витоки р.Погорілець (Pohorilets Headwaters)

Визнання нового рамсарського угіддя або оновлення даних для існуючого угіддя:
Визнання нового рамсарського угіддя

Зміни угіддя після його визнання або попереднього оновлення (тільки для оновленого Інформаційного листка рамсарського угіддя): Для цього типу угіддя цей пункт не заповнюється

Карта ВБУ: Карта рамсарського угіддя додається. Пропонована територія угіддя є частиною заповідної зони Карпатського НПП. Угіддя відповідають межах частини водозбірної території верхів'я р.Погорілець.

Географічні координати (широта/довгота, в градусах і мінути) (WGS84):

24° 39' сх. д.; 48° 03' пн. ш.

Розташування: Україна, Івано-Франківська обл., Верховинський р-н, 100 км на південний захід від м. Івано-Франківськ, 20 км на південний захід від м. Верховина, 8 км на захід від с. Зелена; Карпати, Східні Карпати, Черногора.

Висота над рівнем моря: (в метрах: середня).

1190-2020м н.р.м.

Площа: (в га).

1624,55 га

Загальний опис угіддя: Угіддя розміщене у верхів'ї басейну р.Погорілець, яка охоплює смерековий, субальпійський та альпійський пояси Чорногірського хребта Українських Карпат із переплетенням струмків, потоків, боліт та озер. Відрізняється високою концентрацією вузькоареальних ендемічних карпатських видів та реліктів післяльодовикової епохи різних груп біоти.

Рамсарські критерії:

A1, 1c, B2, 2a, 2b, 2c, 2civ, 2cv, 2di, 2dii, 2diii, B3, 3ai, 3aii, 3aiii, 3av, B4

Обґрунтування кожного рамсарського критерію, вказаного в пункті 13:

A1 (рідкісне типове природне ВБУ (М - постійні струмки/ручаї, включаючи водоспади; Va - альпійські водно-болотні угіддя, включаючи альпійські луки і тимчасові водойми; Y - прісноводні джерела), що існує у біогеографічному регіоні Східні Карпати); 1c - ВБУ відіграє суттєву роль у природному функціонуванні річкового басейну ріки Чорний Черемош (притока Прута).

B2 (угіддя підтримує існування вразливих видів і екологічні угруповання, яким загрожує небезпека); 2a - відіграє важливу роль у збереженні видів та екологічних угруповань Східних

Карпат, які знаходяться під загрозою глобального зникнення внаслідок потепління клімату і підняття верхньої границі лісового поясу в горах; 2b - підтримує існування ендемічних угруповань і є критичним для виживання видів, визначених як вразливі, зникаючі або такі, що знаходяться під загрозою зникнення, відповідно до національного законодавства; 2c - є складовою частиною мережі угідь, які забезпечують місця перебування для рідкісних, вразливих і зникаючих видів та видів, які знаходяться під загрозою зникнення; 2cv - підтримує велику частину популяцій розсіяних осілих високогірних ендемічних видів, які мають обмежений тип середовища існування; 2di - є угрупованням, яке є під загрозою глобального зникнення і знаходиться під ризиком прямих чи непрямих чинників змін у біогеографічному регіоні; 2dii - є типовим угрупованням в даному біогеографічному регіоні Східних Карпат; 2diii - охоплює екотон верхньої межі лісу на різних сукцесійних стадіях, які є прикладом природних процесів її динаміки.

Б3 (угіддя підтримує існування популяцій видів тварин, важливих для підтримання біологічного різноманіття біогеографічного регіону Східних Карпат); 3ai - є осередком унікального біорізноманіття у Карпатах та підтримує велику кількість видів; 3aii - є центром ендемізму і підтримує значну кількість ендемічних видів; 3aiii - підтримує біорізноманіття даного регіону; 3av - підтримує певні елементи біорізноманіття, які є рідкісними і особливо характерними для біогеографічного регіону Східних Карпат.

Б4 (угіддя надає видам тварин притулок при незадовільних умовах) екотонні біотопи верхньої межі лісу забезпечують проживання і місця репродукції багатьом високогірним ендемічним карпатським видам безхребетних.

Біогеографічна характеристика: Фізико-географічне районування: Карпати: Українські Карпати: Полонинсько-Чорногірська область.

Геоботанічне районування: округ субальпійських і альпійських чагарників і полонин: район сланких соснових чагарників з домішкою зеленої вільхи, рододендронників, субальпійських і альпійських лук Чорногірсько-Мармароського високогір'я: підрайон Чорногірсько-Гринявський.

ВБУ розташоване у межах Чорногірського мезоекорегіону Полонинських Карпат. Це є флішові підвищені розчленовані середньогір'я з реліктовим гляціальним рельєфом та помірно прохолодним до холодного гірським кліматом, які зайняті ялицево-буковими та смерековими лісами, а також субальпійськими та альпійськими угрупованнями.

Кліматичне зонування: холодна зона, менш холодна підзона (суми температур 6000-10000, гідротермічний коефіцієнт 4-5, загальний період вегетації - 90 днів.

Фізичні особливості ВБУ: Водно-болотне угіддя є водозбірним басейном системи потічків, боліт та озер природного походження верхньої течії потоку Погорілець. Воно розташоване у межах Чорногірської тектонічної зони, сформованої крейдянним флішем Чорногірської світи – масивними слюдистими пісковиками. Рельєф характеризується крутими схилами реліктового гляціального комплексу (льодовикових цирків та трогових долин середньоплейстоценового часу), ускладненого сучасними нівальними, гравітаційними та флювіально-денудаційними процесами.

Фізичні особливості водозбірної території: Водозбірна територія об'єкту є однією серед найвищих районів Українських Карпат. Значні висоти (1190-2020 м н.р.м.) та ухили поверхні зумовили формування комплексу реліктового гляціального рельєфу. Рельєф характеризується поєднанням округлих та куполоподібних вершин гір з крутими – у верхній частині та пологих – у нижній частині схилів. Ландшафтне різноманіття представлене низькогірними флішовими крутосхилими хребтами флішовими крутосхилими хребтами з бурими гірсько-лісовими та дерново-буроземними щепенюватими ґрунтами; середньогірськими і високими давньольодовиковими флішовими крутосхилими хребтами з полонинами, на яких переважають бурі гірсько-лісові щепенюваті та гірсько-торф'яно-буроземні ґрунти; гірські галечникові, гравійно-піщані та суглинисті заплави.

Макроклімат території є помірно-континентальним, і представлений кількома гірськими висотними мезокліматичними поясами, що відповідають висотним рослинним поясам. Річна сума активних температур (понад 10 град.) змінюється від 1400 град. у нижній частині ВБУ до 100-200 град на найвищих вершинах. Річна сума опадів становить близько 1100 мм. Тут

виділяють буково-смерековий (до 1250 м), смерековий (1250-1500 м), субальпійський, за участю сосни гірської, ялівця та вільхи зеленої, (1500-1750 м) та альпійський (понад 1750 м) висотні рослинні пояси.

Гідрологічні цінності: Водно-болотне угіддя є водозбірним басейном р. Погорілець, яка є притокою р. Шибени і відіграє значну роль у формуванні її стоку та регулює паводковий режим.

Типи ВБУ:

М - постійні струмки/потоки, включаючи водоспади;

U - незаліснене торфовище;

Va - альпійські водно-болотні угіддя, включаючи альпійські луки і тимчасові водойми;

Y - прісноводні джерела.

Загальні екологічні особливості: Для тварин важливими місцями поселення та розмноження є такі місцеперебування: вологі та перезволожені біотопи, береги струмків і потоків, заболочені ділянки верхньої частини поясів букових і смерекових лісів, полонини з багатим трав'яним покривом, щавельники, гірсько-соснове криволісся, зарості чагарників, зокрема вільхи зеленої *Vaccinietum-Alnetum*, ялівцю, рододендрону і вічнозеленої осоки, верхові болота, водойми різного порядку, в т.ч. й тимчасові.

Цінна флора, рослинність та біотопи: Рослини: у межах території досліджень виявлено понад 25 видів рослин Червоної книги України, зокрема *Pulsatilla alba*, *Rhodiola rosea*, *Gentiana acaulis*, *Gentiana lutea*, *Gentiana punctata*, *Pedicularis oederi*, *Pinguicula alpine*, *Arnica montana*, *Aster alpinus* та інші. Понад 15 ендеміків: *Melampyrum herbichii*, *Senecio carpaticus*, *Centaurea mollis*, *Aconitum paniculatum*, *Aconitum nanum*, *Phyteuma wagneri* та інші.

Унікальна комбінація різноманітних рідкісних угруповань високогірного водно-болотного та лучного типів (понад 25 згідно класифікації Браун-Бланке), зокрема угруповання союзу *Adenostylian alliariae* Br.-Bl. 1926, *Alnion viridis* Aichinger 1933, *Cardamino-Montion* Br.-Bl. 1926, *Cratoneurion commutati* Koch 1928, *Draepanocladion exannulati* Krajina 1933, *Sphagnion cuspidati* Krajina 1933, *Sphagnion medii* Borhidi & Varga Z. 1998 та інші.

Виявлено 7 рідкісних болотних синтаксонів «Зеленої книги України» (1987), зокрема *Sphagneta depressipiceetosa*, *Scheuchzeriето-Sphagneta*, *Pineto (mugi)* – *Sphagneta*, *Cariceto-Scheuchzeriето-Sphagneta* та інші.

Цінна фауна:

Безхребетні: Осередок поширення 5 видів внесених до ЧК України (2009): *Quedius transsylvanicus* (Weise, 1875) (ЧКУ, вразливий), *Chrysolina carpathica* (Fuss, 1856) (ЧКУ, рідкісний), *Oreina plagiata* (Sufrian, 1861) (ЧКУ, рідкісний), *O. viridis* (Duftschmidt, 1825) (ЧКУ, зникаючий), *Erebia manto* (Denis & Schiffermüller, 1775) (ЧКУ, 2009, рідкісний).

У ВБУ відомі популяції не менш, ніж 21-го *карпатського* ендемічного виду і підвиду комах: *Nebria fuscipes* Fuss, 1850, *N. reitteri* Rybiński, 1902, *N. transsylvanica* (Germar, 1824), *Carabus auronitens escheri* Palliardi, 1825, *C. hampei* Küster, 1846, *C. obsoletus* Sturm, 1815, *C. transsylvanicus* Dejean, 1826, *Pseudanophthalmus pilosellus* (Miller, 1868), *Duvalius corpulentus* Weise, 1875, *D. roubali* Jeannel, 1926, *D. ruthenus* Reitter, 1878, *D. subterraneus* (Miller, 1868), *Trechus carpaticus* Rybiński, 1902, *T. fontinalis* Rybiński, 1901, *T. latus* Putzeys, 1847, *T. plicatulus* Miller, 1868, *Patrobus quadricollis* Miller, 1868, *Deltomerus carpathicus* (Miller 1868), *Pterostichus foveolatus* (Duftschmid, 1812), *P. pilosus* (Host, 1789), *Amara misella* Miller, 1868 (Coleoptera, Carabidae).

Риби: верхів'я басейну р. Прут є важливим місцем існування декількох важливих видів риб: серед них харіус (*Thymallus thymallus*), занесена до Червоної книги України (2009), а також форель струмкова (*Salmo trutta m. fario*).

Земноводні: територія ВБУ є важливим місцем розмноження гірських видів земноводних, які занесені до Червоної книги України (2009): саламандри плямистої (*Salamandra salamandra*), тритона альпійського (*Mesotriton alpestris*), тритона карпатського (*Lissotriton montadoni*), а також кумки жовточеревої (*Bombina variegata*).

Ссавці: основне місцеперебування високогірного виду бурозубки альпійської (*Sorex alpinus*), що селиться в альпійському та субальпійському поясах. Основними місцями виду є береги струмків і потоків, заболочені ділянки верхньої частини поясів букових і смерекових лісів, зарості трави та гірсько-соснового криволісся і т.п.

З комахоїдних ця територія є важливою для кутори звичайної (*Neomys fodiens*), що тісно пов'язана з водоймами, веде напівводяний спосіб життя і селиться переважно біля невеликих незамерзаючих річок, потоків у букових і мішаних лісах, гірсько-сосновому криволіссі.

З інших важливих видів - вовк (*Canis lupus*), лисиця звичайна (*Vulpes vulpes*), ведмідь бурій (*Ursus arctos*) (ЧКУ), куниця лісова (*Martes martes*), горностай (*Mustela erminea*) (ЧКУ), видра річкова (*Lutra lutra*) (ЧКУ), свиня дика (*Sus scrofa*), козуля європейська (*Capreolus capreolus*), олень благородний (*Cervus elaphus*).

ВБУ є важливою для низки гризунів, які часто тісно пов'язані з вологими та перезволоженими біотопами (заростями чагарників, зокрема вільхи зеленої *Vaccinium-Alnetum*, щавельниками, полонинами з багатим трав'яним покривом, заростями гірської сосни, ялівцю, вільхи, рододендрону і вічнозеленої осоки, верховими болотами): мишівка лісова (*Sicista betulina*) (ЧКУ), полівка гірська *Arvicola scherman*), полівка снігова (*Chionomys nivalis*) (ЧКУ), полівка татранська (*Microtus tatricus*) (ЧКУ), полівка темна (*Microtus agrestis*).

Соціальні та культурні цінності: Територія глибоко пов'язана із культурною етнографічною народністю України та Карпат – яка має назву «гуцули». Угіддя є важливим для екологічної освіти, рекреації та наукових досліджень. На території угіддя знаходиться частина другої найвищої гори України – г. Піп Іван, що є важливою соціальною та туристичною цінністю загальноукраїнського рівня. На вершині гори знаходяться руїни унікальної астрономічної обсерваторії, що приваблює туристів.

Землеволодіння/власність на землю: ВБУ: державна форма власності. Прилеглі землі: державна форма власності.

Поточне землекористування (включаючи водокористування): ВБУ: територія розміщена на території Карпатського НПП, що сприяє обмеженню та контролю за використанням природних ресурсів. Серед основних видів природокористування необхідно виділити: санітарні рубки, рекреація, випасання худоби, сінокосіння. Прилеглі землі: окрім згаданих видів природокористування ведеться традиційне сільське господарство.

Чинники (колишні, нинішні або потенційні), які негативно впливають на екологічний характер угіддя, включаючи зміни у земле- та водокористуванні і проекти розвитку: Основну загрозу для екологічного стану становить значне рекреаційне навантаження, яке окрім безпосереднього впливу на природні екосистеми супроводжується забрудненням середовища різноманітними побутовими відходами.

Вжиті природоохоронні заходи: Угіддя входить до складу Карпатського НПП. Природоохоронна діяльність зосереджена на охороні та відтворенні найбільш цінних природних комплексів. ВБУ на південному-заході межує з Карпатським біосферним заповідником. Режим охорони і управління ВБУ забезпечується Карпатським НПП. Він відповідає IUCN категоріям – Ia та II. Проект організації території НПП затверджений та виконується.

Запропоновані, але ще не виконані природоохоронні заходи: Для ефективнішої охорони ВБУ необхідно обмежити рекреаційне навантаження на угіддя та прилеглі території.

Поточні наукові дослідження та можливості: Систематичні екологічні, біологічні та географічні дослідження проводяться працівниками парку, вченими Львівського національного університету ім. І. Франка та Інституту екології Карпат НАН України. В угідді проведені також фрагментарні ботанічні та зоологічні дослідження науковцями Державного природознавчого музею НАН України (Львів), Інституту еволюції і систематики ПАН (Краків, Польща) та Ягелонського університету (Краків).

Нинішня діяльність з комунікації, освіти та громадської обізнаності, що стосується угіддя або є корисною для нього: Діяльність з комунікації, освіти та громадської обізнаності направлена на підвищення рівня екологічної культури, екологічної

інформованості громадськості та місцевого населення, шляхом поширення природоохоронних знань. Проводяться тематичні лекції та екскурсії.

Поінформованість та освіта у сфері збереження довкілля забезпечується співробітниками еколого-освітнього відділу Карпатського НПП (екологічні стежки, інформаційні буклети).

Нинішній стан рекреації і туризму: Завдяки сприятливим кліматичним умовам та наявності слабо-окультурених ландшафтів угіддя користується великою популярністю серед рекреантів та туристів. З метою ознайомлення з природними екосистемами і геологічними та геоморфологічними пам'ятками тут прокладена широка мережа екотуристичних маршрутів: ботанічних, зоологічних, географічних, ландшафтних та загально-краєзнавчих.

Локально помірний тип регульованого і нерегульованого туризму протягом літнього періоду.

Юрисдикція: За охорону угіддя відповідає адміністрація Карпатського НПП. Державний контроль у галузі охорони природи здійснює Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Івано-Франківській області.

Орган управління: Адміністрація Карпатського НПП

Бібліографічні джерела:

- 1) Зелена книга України /під загальною редакцією члена-кореспондента НАН України Я.П. Дідуха - К.: Альтерпрес, 2009. - 448 с. + 48 кольор. с.
- 2) Киселюк О. І., Клапчук В. М., Тимчук О. В. Сторінками Червоної книги України. – Яремча, 2001. – 138 с.
- 3) Киселюк О. Ссавці Карпатського національного природного парку // Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею. – Івано-Франківськ, 2001 – С. 188 – 192.
- 4) Круглов І.С. Делімітація, метризація та класифікація морфогенних екорегіонів Українських Карпат // Укр. геогр. журн. – 2008. -- №3. – С. 59-68.)
- 5) Різун В.Б. Ендемічні види турунів (Coleoptera, Carabidae) на території Карпатського національного природного парку // Національні природні парки: проблеми становлення і розвитку. – Яремче, 2000. – С.242-247.
- 6) Різун В.Б. Туруни Українських Карпат. – Львів, 2003. – 210 с.
- 7) Рудишин М. П. Розміщення мишовидних гризунів у рослинних асоціаціях боржавських полонин і Черногори // Наук. зап. Наук.-природозн. музею НАН УРСР. – 1961. – 9. – С. 80-91.
- 8) Рудишин М. П. Лесная мышовка в Карпатах // Распространение и экология тушканчиков фауны СРСР. – М.: Наука, 1986. – С. 176-177.
- 9) Страутман Ф. І., Татаринов К. А. Матеріали до фауни хребетних тварин криволісся Східних Карпат // Наукові записки Львівського ун-ту. – Львів, 1949. – Т. 16, вип. 5. – С. 121-152.
- 10) Татаринов К. А. Фауна хребетних заходу України: екологія, значення, охорона. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1973. – 257 с.
- 11) Червона книга України. Рослинний світ/ за ред. Я.П. Дідуха — К.: Глобалконсалтинг, 2009.– 900 с.
- 12) Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.